

Aantrekkelijk en asociaal maakt populair

Goeduitziende, goedgebekte en sportieve jongens en meisjes komen weg met behoorlijk antisociaal gedrag. Maar andere leerlingen die dit gedrag kopiëren, worden er niet populairder op. Populariteit is niet af te dwingen. Leuk zijn overigens wel. Door hulpvaardig te zijn.

door Astrid van de Weijenberg

Roy rookt en drinkt en slaat er wel eens op als hij boos is. Hij is heel populair bij zijn klasgenoten. Klasgenoot Jordi rookt en drinkt en slaat, maar hij is het pispaltje in de klas. Hoe kan dat? Waarom liggen sommige jongeren goed bij hun leeftijdgenoten en andere juist niet? Waarom is antisociaal gedrag soms wel cool, maar soms ook niet? Hoe kiezen adolescenten hun vrienden en wie kiezen ze als vriend? Dat onderzocht socioloog Jan Kornelis Dijkstra van de Rijksuniversiteit Groningen. Dijkstra's proefschrift gaat over status en affectie en de samenhang met gedrag. Hij deed het onderzoek in het kader van TRAILS. Met gegevens uit hetzelfde onderzoek keek collega-socioloog René Veenstra naar de status van pestkoppen en slachtoffers in het basisonderwijs. De eerste meting in dit TRAILS-onderzoek (zie kader) vond plaats aan het eind van de basisschool. Anoniem moesten leerlingen vragen invullen als: wie vind je leuk en wie niet, wie pest jij en door wie word jij gepest? De leerlingen kregen een plaats op de ranglijst op basis van de antwoorden, een soort populariteitspoll.

Elfjarigen blijken vooral klasgenoten van hun eigen sekse leuk te vinden. Meisjes spelen nog vooral met meisjes, jongens met jongens. Tachtig procent van de contacten in groep 7 is met seksegenoten, zegt René Veenstra. Ze vinden pestkoppen niet leuk, tenminste niet als ze tot hun eigen sekse behoren. Maar jongens vinden pestende meisjes eigenlijk best stoer. Veenstra relateert die bevinding onmiddellijk. 'Wat heb je eraan als je het in je vriendschappen vooral van je eigen sekse moet hebben.'

Met pesten maak je je dus niet populair. Pesten is soms strategisch. Het kan je helpen om je eigen positie (plek binnen de groep/populariteit) te behouden of te versterken. Maar pesten komt ook vaak voort uit onvermogen, onvermogen om je in een ander te verplaatsen. Dat onvermogen kan ook kenmerkend zijn voor de slachtoffers, meent Veenstra. Vaak zijn ze te weinig flexibel om te zien dat het lang niet altijd kwaad bedoeld is. Kinderen die zowel pestkop als slachtoffer zijn, zijn het slechtst af. Zij hebben de meeste kans op een problematische puberteit.

Veenstra adviseert leerkrachten om pesten zo snel mogelijk aan te pakken. En dat is meer dan ergens een pestprotocol ophangen. Je moet pesten bespreken. Niet alleen als het in

de klas gebeurt, maar ook tijdens overblijf of voor en na school. Niet alleen met dader en slachtoffer, maar met de hele klas. En met andere leerkrachten en overblijffouders. Laat leerlingen nadenken over waarom iemand pest. Wat betekent dat voor de sfeer in de klas? Hoe kan het slachtoffer zich weren? De leerkracht kan ook leerlingen aanmoedigen elkaar te verdedigen tegen pestkoppen, is Veenstra's advies. De Finse onderzoekster Salmivalli heeft al laten zien dat verdedigers het meest geliefd zijn in de klas, aldus de onderzoeker.

MATURITY GAP

Hulpvaardigheid loont. Dat blijkt ook uit het deel van het onderzoek van Jan Kornelis Dijkstra dat zich concentreert op adolescenten. Leerlingen werden ondervraagd over hun positie in de klas en die van hun medeleerlingen. Ze kregen

Trails

Het TRacking Adolescents' Individual Lives Survey (TRAILS) volgt de levensloop van ruim 2200 jongeren die bij het begin van het onderzoek allemaal in Noord-Nederland woonden. TRAILS volgt hen vanaf groep 7 van de basisschool tot hun 24ste levensjaar. Het onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen en de Erasmus Universiteit Rotterdam moet uitwijzen waarom sommige kinderen zonder problemen de puberteit doorkomen, terwijl andere juist probleemgedrag of psychische klachten ontwikkelen. TRAILS kijkt daarbij niet alleen naar het individu, maar onderzoekt bijvoorbeeld ook relaties tussen kinderen in de klas. Het onderzoek is begonnen in 2001 en loopt tot 2015.

Het onderzoek van Dijkstra en Veenstra vond allereerst plaats op de basisschool. Daar deed de hele klas nog mee aan TRAILS. In het vervolgonderzoek dat plaatsvond in de eerste en tweede klas van het voortgezet onderwijs waren de leerlingen verspreid over verschillende scholen. Aan duizend bevraagde TRAILS-leerlingen werden eenmalig nog eens tweeduizend klasgenoten toegevoegd.

MARTINE SPRANGERS

Waarom liggen sommige jongeren goed bij hun leeftijdgenoten en andere juist niet?

daarbij twee soorten vragen: naar relaties en naar gedrag. Tot de eerste soort horen vragen als: met wie ben je bevriend, wie vind je leuk, en bij wie willen anderen horen. Tot de tweede soort vragen als: wie vind je aantrekkelijk, wie sportief, wie pest er, wie maakt veel ruzie. Naarmate kinderen ouder worden, neemt hun aantrekkingskracht tot antisociaal gedrag toe. Roken, drinken, drugsgebruik en kleine delinquentie ofwel stoer doen. Maar ook fysieke agressie (vechten) en relationele agressie (pesten, roddelen) behoren ertoe. Dit soort gedrag geeft jongeren status. Dijkstra: 'Pubers zijn al biologisch volwassen, maar nog niet sociaal. Dat wil zeggen dat ze door de samenleving nog niet zo beschouwd worden. De *maturity gap* noemen we dat. Daardoor voelen zij zich aangetrokken tot alternatieve manieren om die volwassenheid te benadrukken.' Antisociaal gedrag maakt jongeren populair, maar dan moet het wel samengaan met een aantrekkelijk uiterlijk of sportieve prestaties. Die combinatie is goed voor een toppositie op de populariteitsladder. Met uitsluitend antisociaal gedrag bungel je echter onder aan die ladder. Populaire jongeren zijn in de positie om zelf hun vrienden te kiezen. Die vriendenkring bestaat echter niet uitsluitend uit andere populaire jongeren. Het lijkt alsof populaire jongeren door 'the best of the rest' te kiezen bewust of onbewust de concurrent buiten de deur houden. Vriendschappen aangaan lijkt dus een strategische beslissing.

KOPIËREN

Dat goeduitziende, goedgebekte en sportieve jongens en meisjes weg komen met behoorlijk antisociaal gedrag is niet het meest verrassende aan het onderzoek van Dijkstra. Iedere leraar kent de voorbeelden. Dijkstra: 'Het onderzoek is vooral belangrijk voor de groep die probeert om het gedrag van de populaire klasgenoot te imiteren', zegt Dijkstra. 'Voor de jongeren die niet populair zijn, maar dat denken

te kunnen worden door hun bewonderde klasgenoten te kopiëren. Een aantrekkelijk uiterlijk en sportprestaties zijn echter moeilijk te kopiëren. Wat dan overblijft, is het antisociale gedrag. Dat is de valkuil waar ze vaak in trappen. Daarvoor kunnen volwassenen hen waarschuwen, want daarbij schieten ze in hun eigen voet. Populariteit is niet af te dwingen. De kans dat je door antisociaal gedrag populair wordt, is niet groot. De kans dat je niet goed in de groep komt te liggen wel.'

Populariteit wordt dus bepaald door een combinatie van positief en negatief gedrag. Dat geldt niet voor acceptatie door klasgenoten. Wie leuk gevonden wil worden, moet een prettige klasgenoot zijn. Dat wil zeggen niet roddelen, ruziën of vechten, dus juist geen antisociaal gedrag vertonen. Dijkstra: 'Wie in de populariteitscontest mee wil doen, kan beter investeren in goede relaties met klasgenoten. Hulpvaardigheid – emotionele en praktische hulp bieden – wordt hoog gewaardeerd. Klasgenoten met deze positieve eigenschappen en zonder het antisociale gedrag worden in hoge mate leuk gevonden. Dat is zeg maar de vriendelijke variant van populair zijn.'

Als wetenschapper heeft Dijkstra niet onderzocht wat leerkrachten kunnen doen om jongeren hiervan bewust te maken. Maar de vraag wordt hem wel regelmatig gesteld. Leraren kunnen er natuurlijk in het onderwijs voor zorgen dat leerlingen de gelegenheid krijgen om elkaar te helpen, vindt Dijkstra. Het bevordert dat ze elkaar waarderen en het is goed voor de sociale cohesie in een klas. <<

The dyadic nature of bullying and victimization. Veenstra, R., Lindenberg, S., Zijlstra, B.J.H., De Winter, A.F., Verhulst, F.C., & Ormel, J. (2007). Child Development 78, 1843-1854. Status and affection among (pre)adolescents and their relation with antisocial and prosocial behavior. J.K. Dijkstra, Groningen 2007, ISBN 9789036732093.